

Pioners de l'animació: Chomón, Cohl, McCay / Els primers dibuixants del moviment

Emilio de la Rosa / Xavier Berenguer

Programa

Segundo de Chomón (16')

L'hotel elèctric (El hotel eléctrico, 1905)

Els vestits perdularis (Les vêtements cascadeurs, 1908)

Equilibristes japonesos (Equilibristes japonais, 1908)

Els Ki ri ki (Les Ki ri ki, 1908) La mudança (Le Déménagement, 1908)

Una persecució moguda (Une poursuite mouvementée, 1909)

Fantasia (Fantaisie, 1909)

Emile Cohl (17')

Fantasmagoria (Fantasmagorie, 1908)

La dentadura postissa (Le Ratelier, 1909)

Mobiliari fidel (Mobilier fidèle, 1910)

El professor Bonehead naufraga (Professor Bonehead is shipwrecked, 1912)

Winsor McCay (23')

Gertie la dinosaure (Gertie the Dinosaur, 1914)

L'enfonsament del Lusitania (The Sinking of the Lusitania, 1918)

Pioners de l'animació, per Emilio de la Rosa

No pretenc entrar en els fasts del centenari del cinema, sinó més aviat analitzar uns autors que, per curiositat o amb la idea de divertir-se, van crear un gènere - l'animació-, que ja abans del naixement del cinema havia tingut magnífics precursors com Plateau (inventor del fenaquistoscopi), Roberston (inventor de les fantasmagories) o Reynaud, autèntic predecessor del cinema d'animació amb el seu teatre òptic.

Després dels Lumière van aparèixer els trucatges òptics, les desaparicions i les transformacions del mag Méliès. Després de Méliès va ser Segundo de Chomón qui, imbuït de curiositat, va investigar les possibilitats del cinema aplicant totes les novetats a la seva obra: va fer dibuixos animats; animació de ninots; models de fang; animació d'objectes; i animació de siluetes.

Emile Cohl té també obres en totes les tècniques d'animació, amb resultats molt brillants. Cohl prové de la caricatura i els seus films són una extensió de la seva obra gràfica, igual que en el cas de Winsor McCay.

El cinema d'animació és hereu de les barraques de fira, i la seva intenció és sorprendre tot tipus de públic mitjançant trucatges i novetats. Però no es pot dir que el cinema de Chomón, Cohl, McCay i d'altres fos per a nens; les seves pel·lícules són ingenues, però no infantils. És més, el cinema d'animació, una vegada consolidat, es va incorporar als noticiaris cinematogràfics com un element més d'informació, com succeïa als diaris. L'animació servia en casos en que la càmera no podia ser al lloc de la notícia. Aquest és el cas de L'enfonsament del Lusitania, en què McCay reproduïx de forma realista el desastre. No crec que es pugui considerar infantil aquest documental animat.

Malauradament, anys després algú amb una gran visió comercial es va adonar que els nens eren receptors ideals, i el mateix algú ens va convèncer a tots que cinema d'animació és sinònim de cinema per a nens. Però aquesta és una altra història.

Els primers dibuixants del moviment, per Xavier Berenguer

L'any oficial del naixement del cinema és el 1895, però el naixement del cinema d'animació es va produir uns deu anys després, el 1905. Aquell any l'aragonès Segundo de Chomón va produir a Barcelona dues pel·lícules significatives: *Eclipsi de sol*, segurament el primer documental d'astronomia, i *L'hotel elèctric*, potser la primera animació de tots els temps, encara que la història oficial, escrita sobretot per anglosaxons i francesos, diu que aquest honor correspon a La casa encantada (The haunted house), de l'anglès afincat als Estats Units James Stuart Blackton.

Dos anys després, Chomón va deixar Barcelona per instal·lar-se a París contractat pels germans Pathé, que necessitaven competir en el terreny de la fantasia amb el seu gran rival Georges Méliès. D'aquesta època és *Els Ki ri ki*, un dels primers films acolorits amb un sistema ideat pel mateix Chomón.

En el París de Chomón es covaven les avantguardes artístiques i també les cinematogràfiques. Hi vivia un dibuixant de còmics, Emile Cohl, que en veure la casa encantada de Blackton va imaginar noves possibilitats per a aquell tipus de cinema. Amb la

mateixa tècnica de l'enregistrament fotograma a fotograma, Cohl va realitzar a continuació *Fantasmagoria*, film que té el valor d'obrir l'animació al camp del grafisme. Mentre que en el film de Blackton l'animació és subsidiària d'arguments i d'escenaris reals, Cohl, en canvi, enceta el camí de la fantasia i dels mons onírics. Cohl, a més, no animava objectes sinó caràcters autònoms amb personalitat pròpia, per això se'l considera el precursor específic dels cartoons.

Winsor McCay era també un dibuixant de còmics, autor d'una famosa tira al *New York Herald*, "El petit Nemo". A més de dibuixar, McCay es dedicava a escriure i a produir teatre de vodevil. Buscant varietat i originalitat per als seus espectacles, McCay es va interessar pel cinema d'animació i es va posar en contacte amb el mateix Blackton. El resultat va ser l'estrena, el 1911, d'un vodevil en què, en un moment donat, sobre una pantalla apareixia el popular Nemo en moviment, amb ànima.

Uns anys després McCay faria *Gertie, la dinosaure*, considerada la seva obra mestra. Abans de començar la projecció d'aquest film, McCay es col·locava, elegantment vestit i amb un fuet a la mà, davant de la pantalla; aleshores es posava a cridar com un domador d'animals; amb gran sorpresa per als espectadors això coincidia amb l'aparició de Gertie a la pantalla.

Més enllà dels materials posats davant de la càmera (objectes, ninots articulats, figures de fang, siluetes o acetats) la clau del gènere iniciat per Chomón, Blackton, Cohl i McCay resideix en el mecanisme de control del pas de la maneta de la càmera mitjançant el qual es podia trucar el temps i el moviment de les imatges.

En el cinema normal el moviment de les imatges és preexistent, la pel·lícula té la facultat d'enregistrar-lo, cada fotograma és un instant congelat d'aquest moviment. En canvi, en el cinema d'animació el moviment no existeix prèviament, sinó que es crea durant la projecció. D'aquí ve l'habilitat essencial requerida per un animador: saber imaginar el moviment. Norman MacLaren ho expressava dient que el cinema d'animació és sobretot "el moviment dibuixat, no uns dibuixos que es mouen".

Amb la invenció del pas de maneta Chomón va establir els principis fonamentals de l'animació. Després Cohl va aplicar-la al camp gràfic, i va establir les bases del que amb els anys esdevindria la poderosa indústria dels dibuixos animats -o de les animacions dibuixades. McCay, per la seva banda, representa l'ambició artística de l'animació, una ambició que malauradament ha tingut molts menys seguidors.

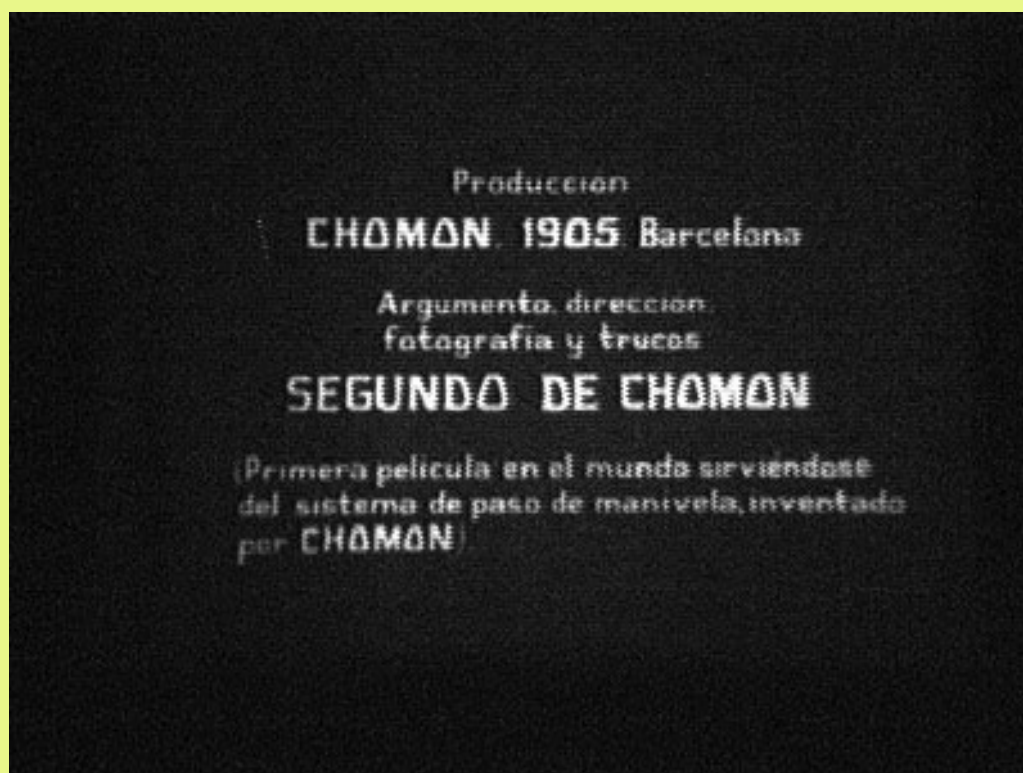
Aquests precursors del cinema d'animació són també els precursors de l'animació per ordinador, que és la forma contemporània del gènere. Els principis són exactament els mateixos; només canvien, es podria dir, les aparences.

En el cas de l'ordinador, el trucatge del pas de maneta és portat a l'extrem: la unitat elemental manejada, el píxel, és molt més petita que el fotograma, el resultat és que l'animador té el control total tant de l'espai -l'objecte filmat- com del temps - el moviment- de les imatges.

Amb l'ordinador es materialitza el principi de l'animació segons MacLaren: els programes tenen eines amb les quals es dibuixa, literalment parlant, el moviment mitjançant la definició de trajectòries, velocitats, acceleracions; n'hi ha que tenen en compte les lleis de la inèrcia, de la resistència de materials... Tanmateix, és difícil pensar que l'estil peculiar d'un animador gràfic, el dibuix molt personalitzat del moviment, pugui ser simulat del tot; probablement hi hagi sempre un nivell en el qual, malgrat els avenços de la informàtica, la intervenció manual sigui imprescindible.

Posats a escollir un únic pare del cinema d'animació, aquest seria Segundo de Chomón, perquè és clar que va inventar-lo més o menys al mateix temps que Blackton, però va fer-ne un ús molt més variat. A més, en el llegat de Chomón hi ha altres importants contribucions al cinema, com ara ser el precursor del tràveling, un excel·lent ofici com a director de fotografia i una obra extensa i imaginativa.

A més, Chomón seria l'avi de l'animació per ordinador. En el seu film *La liqüefacció dels cossos durs*, de 1909, es veu un actor que es deforma i es converteix primer en un ninot de filferro i al final en una massa informe; no és aquest el primer morphing de la història?

Fragment d'un film de Segundo de Chomón

Emilio de la Rosa

FORMATS

f o r m a t s